

Šiame numeryje:

Ar gerbiame, kas gerbtina?

Plati ir išsami Algirdo monografija.

Julijos Švabaitės apybraiža „Kokiam likimui?“

Vlado Šlaito eilėraščiai.

Muziką Joną Dambrauską prisimenant.

Kun. Pr. Gaidos laiškas redakcijai.

Stratfordo 30-tasis sezonas — vienas iš spalvingiausių.

Kertinė Paraštė

Ar gerbiame, kas gerbtina?

Kultūriniam ir valstybiniam gyvenimui subrendusiose tautose yra dalykų, kuriems jau savaime rodoma tam tikra pagarba. Čia suminėsim tik porą: gimtąją kalbą bei raštą ir tautos vėliavą.

Kai kitų tautų kultūrose ir jų valstybiniam gyvenime gimtoji kalba išpildytina normalioji istorijos eigoje, tai mūsų visai tai vyko labai skausmingai. Tautos kamienui reikėjo parodyti nepaprastą tvirtumą, tiesiog titanišką užsispyrimą ir kovos dvasios, kad išsaugotume tai, ką dabar turime: tėvų ir protėvių palikimą — gyvą ir visam kultūringam pasauliui žinomą lietuvių kalbą bei raštą. Jeigu šimtmečių eigoje būtume visa tai praradę su nutautusiais bajorijos dauguma, vargu ar šiandien lietuvių tauta dar be egzistotu.

Gi pats herojiškiausias kovos už gimtąją kalbą ir raštą laikotarpis buvo dešimties metų — spaudos draudimo metai. Ir tautos įsisavintas lotyniškas — lietuviškas raidynas buvo tos kovos ir vėliava, ir simbolis, ir realybė. Persama rusiškoji graždanka buvo tautos atmetama totaliai. Patriotinėse kalbose dabar dažnai apie tai šneka ir lenkiam galvas prieš anų laikų susipratėlius, principingai nepriėmusius svetimo alfabeto.

O ką patys darome šiandien, kai lietuviškai abėcėlei reikia parodyti bent minimalios pagarbos? Niekieno nerūpina, niekieno neapgalvota, vien tik dėl savo tautinės savivarbos atbukimo neretai lietuviškojo raidyno savanoriškai atsisakome.

Dirbant redakcijoje, tai liūdina iliustracijai pavyzdžių galdume čia pateikti tiek ir tiek. Tai vis būtų prisiunčiami raštai, straipsniai, laiškai, redakcijos pabarimai bei pamokymai, kaip ir kūrėjų daryti mūsų tautinėje, kultūrinėje bei visuomeninėje veikloje. Labai gerai, ir redaktoriai į visa tai ranka nenumoja. Bet kaip jaustis tada, kada raštas para-

šytas vien angliško šrifto mašinėlė, neuždedant ranka jokių lietuviškojo raidyno akcentų? Reiškia, žmogus atsisakė lietuviško alfabeto, o pirmė angliškąjį be jokios kovos. Negi būtų veltui kovoje už lietuviškąją abėcėlę to žmogaus tėvai ir seneliai...

Ypač liūdina, kai tingi prie angliškos mašinėlės šrifto lietuviškuosius akcentus pietuku prisegti ne šiaip kokie beraščiai, bet kaip tik šių laikų mūsų šviesuoliai, aukštai prasiėkę šio krašto valdžiose, ekonomijos bei švietimo pakopose, o taipgi ir lietuviškosios veiklos laktose. Negi vėl visas viltis reikės sudėti į liaudį?

Pereinant į tautinės vėliavos temą, pirmiausia reikia pasakyti, kad pagarba savajai vėliavai tautose yra visuotinė. Juk tautos vėliava yra heraldinis tautos simbolis, yra tiesiog kiekvienos tautos vizitinė kortelė pasaulio tautų šeimoje. Vėliavos vertinimo kone ekstatišku pavyzdžių apstu ir mūsų gyvenamo krašto Amerikos Jungtinių Valstybių istorijoje. Juk Amerikos žvaigždėtoji vėliava buvo tiesioginė inspiracija sukurti dabartinio Amerikos himno žodžius. O Amerikos vėliavą ant Suribachi kalno Ivošimos saloje keliančių Amerikos marinių grupė nuotrauka tapo tiesiog Amerikos pergalės simboliu ir imponantišku skulptūros paminklu marinams ir Amerikos vėliavai sostinėje Washingtone.

Lietuviškajai savo vėliavai dėmesio taipgi rodome. Tik ne visur supratingai ir apgalvotai. Kartais net elementarios pagarbos stokoja. Ir gal ne iš blogos valios, o tik dėl savotiško apkalto. Sakysim, yra įprasta įvairių kongresų, minėjimų bei suvažiavimų posėdžiuose ant darbo ar prezidiumo stalo pastatyti Amerikos ir Lietuvos vėliavas. Pagal visą protokolą jos turi būti vienodo didumo. O pasi-taiko, kad Lietuvos vėliavėlė būna perpus mažesnė už Amerikos ar atvirkščiai. Toks pat lygus dviejų vėliavų dydis būtinas ir viešose demonstra-

Plati ir išsami Algirdo monografija

J. JAKŠTAS

• Dr. Algirdas Budreckis, ALGIRDAS, senovės Lietuvos valstybininkas, jo veikla ir laikai. Išleido LŠST Simeo Kudirkos šaulių kuopa New Yorke 1981 m. Aplanke panaudotas dail. S. Ušinsko paveikslas. Knogos meninė priežiūra ir vinjetės Pauliaus Jurkaus. Kalbą taisė Leonardas Žitkevičius. Vardyną sudarė Petras Jurgėla. Spaudė Pranciškonų spaustuvė Brooklyne, N.Y. Leidinys didesnio formato, kietais viršeliais, 364 psl., gaunamas pas leidėjus: K. Bačkauskas, 84-55 86th Ave., Woodhaven, N.Y. 11421. Kaina — 15 dol., užsisakant paštu persiuntimo išlaidoms pridėti \$1.50.

Nors daug prirašyta istorijos teorijų, tačiau lig šiol nenustatyta visuotinai priimto istorijos rašymo būdo. Tiesiam tik visokios jos rašymo gairės, bet neišvedami keliai. Jie ir negali būti išvesti. Ir tai todėl, kad jie visą laiką darosi su nesulaikoma laiko tėkme. Pagrindinis istorijos mokslo tikslas pavaizduoti visuomeninio gyvenimo vyksmą laiko tėkmėje, pasinaudojus visokeriopomis praeities liekanomis, šaltiniais vadinamomis.

Jei vaizduojama Lietuvos istorija, tai lietuvių tauta laikoma tam tikru visuomeniniu vienetu, kuris vystėsi amžių slinktyje nuo seniausių mokslo siekiamų laikų iki šios dienos. Besivystanti lietuvių tauta nebuvo koks anoniminis vienetas, ji buvo ir yra daugiava vienvė, sudaryta įvairių grupių, skirtingų individualiųjų savybių ir jose pasireiškusiomis asmenybėmis. Ypač asmenys neišskiriami iš istorijos vyksmo. Jie yra integralinė jo dalis. Kaip istorinis vyksmas negali būti vaizduojamas be asmenų, taip ir asmenys be istorinio vyksmo.

Visa Lietuvos istorija patvirtina asmenų ir istorinio vyksmo koreliaciją. Štai mūsų istorinio laikmečio aušroje iškilo Mindaugas ir visas pradinis istorinis vyksmas neatiskiria nuo susijęs su juo. Lietuvos istorija pirmoje XIII a. pusėje yra, galima sakyti, Mindaugo istorija. Jo krikšto ir vainikavimo epizodai paskaidrina Lietuvos valstybės pradžią.

Kadangi Mindaugas iškilo Lietuvos padangėje tokia ženkliu asmenybe, tai jis patraukė ne vieno istoriko dėmesį. Apie jį parašytos

cijos ir Vasario 16-tos minėjimuose, ir bažnyčiose, ir visur kitur, kur tik reikia jas rodyti abi.

Nepagarba lietuviškai vėliavai yra labai akivaizdi, kai ji viešai išnešama susiraukšlėjusi ir neislyginta. Dar rimčiau reikėtų žiūrėti į mūsų lietuviškąją vėliavą, kai ji šiame krašte kur nors paliekama viešai plevesuoti ilgesniam laikui. Yra gražu kai, sakysim, Chicagos Marquette Parko širdyje stambi institucija į judryje gatvės pusę atsuktame savo kiemelyje kiekvieną sekmdienį iškelia iš to gerai mato-

Vytautas Kasuba

Lietuvos valdovas Algirdas

kelios monografijos. Bene seniausias jos autorius buvo lenkų istorikas Julius Latkovskis, parašęs dar iki šiol nepažintą studiją „Mindaugas Lietuvos karalius“ (1892). Lietuvių istorikas Jonas Totoraitis pasirinko savo disertacijai temą „Mindaugo Lietuva“ (1905). Apie Mindaugą daugiau literarišką monografiją parašė lietuvių kilmės sulenkėjusi didikė K. Skirmuntaitė (1909). Apie Mindaugą rašė disertaciją ir kun. J. Stakauskas, vėliau išplėtęs ją į veikalą „Lietuva ir Europa XIII a.“ (1934).

Po Mindaugo tik Jogaila ir Vytautas buvo pavaizduoti ne vienoje monografijoje jau pakitusiose istorinėse aplinky-

bėse. Prieš juos valdę kunigaikščiai tik bendruose istorijos veikaluose buvo pavaizduoti. Išimtis — Kęstutis, kuriam istorikas Kučas skyrė disertaciją (1938, 1981(2)). Prie Kęstutio monografijos gražiai prisijungė dr. Algirdas Budreckis, išleidęs monografiją „Algirdas. Senovės Lietuvos valstybininkas, jo veikla ir laikai“ (1981). Abi monografijos tarsi papildė viena kitą, nes liečia, kaip sakoma, abiejų diarchinės valdyseną.

Jauno autoriaus Budreckio monografija yra tiesiog staigmena mūsų išeivijoje istoriografijoje. Iki šiol vis buvo prastai matyti senesnių, dar nepriklausomoje Lietuvoje išimtinai lietuvių istorikų darbus. Kartais net paaimanuodavome, kad beveik nėra čia istorikų prieauglio, atseit, Amerikos universitetų absolventų. Bet štai iškilo jaunas istorikas, išėjęs mokslus čionykščiame universitete, su neeiline monografija apie Algirdą. Prieš imantis gvildinti ją, tinka pakalbėti apie autorių ir jo trūsą, naudojantis jo paties pasipaskojimais pratarmėje.

Autorius — istorikas tyrinėtojas

Budreckis (g. 1937) atsidėjęs studijavo istorijos mokslus Rutgerso universitete 1957-1965 m. ir parašė magistro tezę

ir daktaro disertaciją. Tezėje dokumentaliai pavaizdavo 1941 m. sukilimą ir disertacijoje — lenkų jakobinus (prancūzų švietimo amžiaus įtaka lenkų intelektualams). Budreckis turėjo būti benediktinško kruopštumo studijos, kad nesiribojų karjeriniais darbais, bet dar ėmėsi tyrinėti algrindines istorijos klausimus ir rašinėti. Apie savo trūsą šiuo atveju autorius šiaip kalba: „Man patiam teko pirmą kartą miklinti plunksną algrindine tema 1958 m. Rusijos istorijos kurso referate. Esu parašęs keletą trumpų populiarus pobūdžio straipsnių apie tam tikrus įvykius Algirdo laikais“. Iš pirmų tyrinėjimų parašė studiją „Lietuviškoji ekspansija“, išspausdintą „Karyje“, 1969. Nuo 1970 m. pradėjo rengti algrindinį veikalą ir kaupė medžiagą jam. „Vakarais ir savaitgaliais rausiausi New Yorko, Philadelphiaus ir Bostono miestų bei universitetų bibliotekose. Darbas ėjo lėtai, nes pragyvenimo šaltinis nebuvo akademiškas, o bendrai tarant, visuomeniškas komercialus. Tik laisvalaikį galėjau skirti Algirdo tematikai ir tai tikrai tuomet, kai buvo tinkamas ūpas“.

Penkerius metus rinkęs šaltinius, bandomai rašęs ir tekstą perdirbinėjęs, 1975 m. sėdo rašyti veikalą. Jam panaudojo

milžinišką surinktą mokslinį aparatą — didžiausią šaltinių ir veikalų krūvį, liečiantį Rytų Europą. Reikia tiesiog stebėtis, kad autorius trijų minėtų miestų ir jų universitetų bibliotekose būtų suradęs tiek mokslinės medžiagos viduramžinei Rytų Europos istorijai. Jis turėjo surasti ir ištirti tose bibliotekose didelių foliantus rusiškų, lenkiškų, vokiškų (vokiečių ordino) šaltinių leidinių ir išsiieškoti, išsirašyti iš jų Algirdo istorijai panaudotiną medžiagą. Tik didelių bibliografinių sugebimų tyrėjas, turįs jautrią bibliografinę uoselę, galėjo tu šaltinių masėje susirasti jo reikalingą medžiagą.

Tokiai gausiai medžiagai sukaupti ir jai įsisavinti reikalingas geras svetimų kalbų, kaip rusų, lenkų, vokiečių, mokėjimas. Mūsų autorius moka jas, kaip ir senovines kalbas, lotynų, seną vokiečių ir rusų, kuriomis šaltiniai (metraščiai, kronikos ir dokumentai) parašyti. Nemaža jų duodama ir lietuviškai išvers-tų.

Trumpa turinio apžvalga

Budreckio monografija parašyta straipsniais, sudėstytais chronologine eile. Kiekvienas straipsnis turi vis ryškia temą. Iš viso 42 straipsniai. Straipsnius ir veikalo turinį aplamai galima skirti į dvi dalis: bendroji Lietuvos istorija ir Algirdo istorija.

a. Bendroji Lietuvos istorija

Pirmas straipsnis įvardytas „Algirdas“, vedantis skaitytoją į medias res. Jame autorius suveda žinių nuotrupas apie Algirdo jaunystę ir vietomis per drąsiai samprotuoja, patikėdamas spėjimu, pvz., kad Algirdas gimė 1296 m., augo Kernavėje, kad politikoje jis buvo „makiaveliškas“. Pakalbama apie rusų žemes, jų visuomenę ir smulkiau pavaizduojama Lietuvos-Lenkijos sąjunga ryšium su 1325 m. Aldonos Gediminaitės ir Lenkijos sosto įpėdinio Kazimiero vedybomis. Trumpai kalbant, įvadinis straipsnis apie Algirdą yra tokia mišrainė.

Toliau seka bendroji Lietuvos istorija. Ji pradėdama nuo Gedimino. Šio valdovo laikmetis itin originaliai dėstomas. Istorija pakreipiama nuo politinės į socialinę—ekonominę pusę ir pabrėžiama originalių minčių. Atidžiai narpliojami ir Gedimino šeimos narių santykiai ir prieinama prie vadinamo Gedimino testamentu, t.y. prie valstybės padalijimo sūnums. Kūrybingas autorius testamente, t.y. Lietuvos metraščio trumpoje redakcijoje teikia mas žinias apie valstybės padalijimą papildo kitais šaltiniais ir dar samprotavimais. Pvz., jis kalba: „Būdamas uolus pagonis, Gediminas įvedė... principą, kad Vilniaus valdovas privalo būti Lietuvos senovės tikėjimo šalininkas, atseit, pagonis“ (32 p.). Teiginys pakibęs ore. Jo negalima nei kategoriškai teigti, nei neigti.

(Nukelta į 2 psl.)

Plati ir išsami Algirdo monografija

(Atkelta iš 1 psl.)

Itin savaimingas trumpas straipsnis „Jaunutis“. Jis skirtas ne tiek tam jauniausiam Gediminaičiui, kiek 1345 m. perversmui pagrįsti. Apie Jaunutį užsiminama tik viena kita proga, kalbant apie Gediminaičių tarpusavio santykius ir jų užsienio politiką. Šia proga autorius iškelia aikštėn labai senoje mūsų istoriografijoje kartotą faktą, kad Kęstutis sutarė prekybos sanderį su anglais (38 p.). Senieji istorikai, kaip ir Budreckis, rėmėsi Lietuvos teisės istoriko Tado Čackio pateiktu iš anglų šaltinių dokumentu. Iš naujo pakartotas teiginys vertas būtų specialaus tyrinėjimo. Šiaip apie Jaunutį ir jo likimą jam skirtame straipsnyje nekalbama.

Po Gedimino valstybės padalijimo autorius netiesia vidaus istorijos ir nekalba apie 1345 m. perversmą, kaip įprasta mūsų istorijose. Jis tuojau persimetą į lietuvių kovas su kryžiuočiais ir jas pradeda nuo 1283 m., kada kryžiuočiai pasiekė Nemuną ir įsisteigė Ragainės pilį. Gaila, kad mūsų nors ir labai apdairiam autoriui prasmuko nepastebėta įspūdinga Dusburgo kronikos vieta, kur jis pabrėžė kovų su prūsais pabaigą ir pradžia su „kietasprandžiais lietuviais, gyvenančiais anapus Nemuno“. Kažkaip autoriui pasipainiojo ir poetas Suchenvirtas ryšium su lietuvių-kryžiuočių kovų pradžia. Iš tikrųjų Suchenvirtas rašė beveik 100 metų vėliau ir jis nebuvo kryžiuočių poetas. Jis buvo poetas Austrijos kunigaikščio, lydyjęs savo viešpatį į kryžiaus žygį prieš lietuvius 1377 m. ir jį aprašęs. (Jo poema labai talentingai išvertė į lietuvių kalbą Tyruolis, „Peter Suchenvirt žygis į Lietuvą. Istorinė poema iš 1377 metų, 1977).

Budreckis aprašinėja lietuvių-kryžiuočių kovas iki 1345 m. dviejuose straipsniuose. Pirmame jų kalba daugiau apie ordino valstybės vidaus santvarką, antrame apie pacias kovas. Jas pradėjo nuo Henriko Bavariečio 1337 m.

žygio į Žemaitiją, Bajerburgo pilies ikūrimo. Čia įpinamas ir pašalinis dalykas — lenkų kovos su kryžiuočiais. Jis galėjo būti ir aplenkta. 1345 m. perversmas pavaizduotas pagal Lietuvos metraščių, pateikiant išnašoje jo kelias redakcijas. Pridedami ir kiti šaltiniai ir atitinkama bibliografija. Svarbus Lietuvos istorijoje įvykis plačiai, visašališkai panagrinėtas. Kai vienas lenkų istorikas pavadino Algirdo ir Kęstučio bendrą valdyseną diarchija ir mūsų istorikė Deivė tą terminą pasistengė pagrįsti, tai Budreckis ypatingu skyrumu jį sutvirtino, nors čia pat pripažino, kad Algirdas buvo „primus inter pares“.

Sekantį straipsniu autorius vėl grįžta prie Algirdo asmens ir apibūdina jį išsamesniu, platesniu straipsniu už pirmąjį. Cituojamos rusų metraščių ištraukos, kalbančios apie kunigaikščio asmenį ir pateikiama ilga citata V. Antonovičiaus, pirmos moksliškai parašytos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istorijos (1878) autoriaus. Duodama originali citata ir lietuviškas jos vertimas. Platesniam kunigaikščio asmens pavaizdavimui istorikas nesuilaikė neįdėjęs ir T. Narbuto greičiausiai prasimanymo jo išvaizdos aprašo.

Toliau istorikas vėl nukrypsta į lietuvių-kryžiuočių kovas ir joms skiria net 8 straipsnius! Išeisdamas plačiai ir tas kovas, mūsų istorikas seka tradicines Lietuvos istorijas, kur toms kovoms vis daug vietos skiriama. Jos atpasakotos pagal vokiečių ordino kronikas, kaip Dusburgo, Wigando, Wartbergės ir kitas ir dar prisiduria kiek dokumentų. Kovų istorijose vis duoti gausūs nuotykių (dažniausiai monotoniškai aprašyti) su vadų vardais, vietovardžiais, datomis. Aprašymai žadina skaitytojų tokius kaleidoskopiskus vaizdus ir daro skaitomą istoriją nuobodžią.

Mokslinė vertė glūdi ne tiek gausiuose kovų aprašymuose, kiek prie jų teikiamuose šalti-

Stasys Ušinskas

Paveikslas buvo išstatytas nepriklausomos Lietuvos paviljone Pasaulinėje parodoje, New Yorke,

Algirdas prie Kremiaus vartų, Maskvoje

1939 metais. Šiuo metu paveikslas originalas puošia Jaunimo centro didžiąją salę Chicagoje.

niuose bei jų komentaruose. Nemaža šaltinių duodama originalių (lotyniškų daugiausia), kiek ir išverstų lietuvių kalbon. Išskirtinai plačiai aprašytos trys kovos: Strėvos, Kauno pilies ir Rūdos. Kievenai skirtas atskiras straipsnis su šaltiniais ir jų komentarais. Aplamai, tai labai patrauklus skaitinys.

Kai autorius pusę algirdinės monografijos skyrė bendrai Lietuvos istorijai, tai negalėjo aplenkti ir Kęstučio. Jam skirtus du straipsnius įterpė tarp kovų su kryžiuočiais: „Kęstutis nelaisvėje“ ir „Kęstutis“. Kadangi antrame straipsnyje kalbama apie Kęstučio asmenį, o pirmame apie vieną nors ir iškilų epizodą iš jo gyvenimo, tai būtų geriau tikėtis straipsnius sukeisti vietomis: pakalbėjus apie asmenį, pakalbėti apie nuotykių. Kęstutis nelaisvėje“ pagrindinis šaltinis yra vokiečių ordino autoriaus (Heroldo Wigando) kronika. Jos originalas, parašytas eilėmis vokiečių kalba, dingęs. Išlikę tik kai kurie fragmentai XVI a. vieno kronikininko panaudoti. Visa

kronika (gali sakyti poema) išlikusi netobulame, greitomis atliktame lotyniškame vertime. Joje per klaidą pakartotas tas pats Kęstučio suėmimas. Todėl senesni autoriai, pvz. Šliūpas, kalbėjo apie du Kęstučio suėmimus. Mūsų autorius, pasekęs Šliūpą, ir paminėjo antrą jo nelaisvę (107). Kęstutis asmenybė pavaizduota daugiau literariškai, kaip istoriškai, bet gražiai, idomiškai.

Bendros Lietuvos istorijos apžvalga baigiama dviem ilgokais straipsniais: „Liubarto kovos išsilaikyti Voluinėje“ ir „Pastangos atverti Gediminaičius į katalikybę“. Abu vyksmai smulkiai atpasakojami su daugybe vartų, datų ir įvykių. Nors autorius naudojo šioms dalykams dėstyti vieną kitą monografiją, tačiau pats gilinosi į šaltinius ir iš jų išvada darė. Pirmame straipsnyje imant ir konfrontavo kelis kovotojus, lietuvius, lenkus, vengrus, čekus, kryžiuočius, totorius ir mokomai narpliojo jų kovų tęstinumą nuo 1340 iki 1377 m. Nuosekliai ir su dideliu šalti-

nių ir literatūros bagažu išdėstytas paties popiežiaus ir Vokiečių (Romos) imperatoriaus mėginimas pakrikštyti Algirdą ir Kęstutį ir tuo būdu sukrėsti Lietuvą. Įdomus, ženklaus Lietuvos istorijos epizodas, liestas svetimoje, o taipgi ir lietuviškoje istoriografijoje, bet Lietuvos istoriografijoje pirmą kartą taip pagrįdintai ir dalykiškai pavaizduotas mūsų jauno istoriko. Šiuo prasmatniausiu straipsniu baigiama bendros Lietuvos istorijos dalis.

b. Algirdo istorija

Algirdinė dalis pradeda straipsniu: „Algirdo stačiatikių politika“. Papasakojama, kaip Algirdas stengėsi išskirti didžiosios Lietuvos kunigaikštijos bažnyčią iš Maskvos „visos Rusios“ šeimyninius santykius gyvendodamas Algirdo valstybėje. Šiuo atveju, kaip ir visur, jis pasirodė kruopštus tyrinėtojas. Jis suregistravo pagal panaudotus šaltinius labai gausius Algirdo šeimos narius su jų valdomis, jų vedybas su Riurikais ir Riurikais ir dar su lenkų kunigaikščiais. Straipsnis — trumpa Algirdo šeimos istorija.

trūksta vientisumo. Tačiau išlaikyta įvykių dėstant chronologinė eilė ir pavaizduota abiejų didžiųjų kunigaikštijų, Lietuvos ir Maskvos, Stačiatikių Bažnyčios santykiai. Budreckis pirmas lietuvis istorikas, kaip reikiant įvertinęs Algirdo raštą Konstantinopolio patriarchui, davęs jo originalą išnašoje ir lietuvišką vertimą tekste (171-172 p.).

Straipsnis „Algirdo tikėjimas“ yra bibliografinė apžvalga. Suminima daugybė autorių, kėlusiu Algirdo tikėjimo klausimą: ar jis paliko visą gyvenimą pagonimi, ar buvo pasikrikščijęs stačiatikiu. Prie nomenklatūros priduriamos dvi legendos apie krikščionių persekiojimą Algirdo valdomoje Lietuvoje. Viena jų pasakoja apie pranciškonų nužudymą Vilniuje, kita apie trijų stačiatikių išpažinėjimą. Abi legendos atremiamos, pasinaudojus istorikų V. Gidžiūno ir K. Chodynckio autoritetais. Aplamai, straipsnis liudija istoriko įvairiopą ir platų dalyko pažinimą.

Straipsnis „Algirdo dinastinė politika“ nevisai atitinka turinį. Geriau būtų pavadinus „Algirdo šeimos istorija“, nes jame smulkiai kalbama apie kunigaikščio šeimą. Tik įžangos vietoje pakalbama apie politiką, pavadinant tuometinę valstybės santvarką „Patriarchaline monarchija, patrimonialine sistema“. Aplamai, anų viduramžių laikų, kaip Rytų, taip ir Vakarų valstybės istorikų taikomas feodalinės santvarkos terminas, kur vyriausias krašto valdovas buvo vyriausias feodas. Lietuvoje vyriausias feodas kalbamu metu buvo Algirdas, ir jo dinastinė politika geriau pavadinama feodalinė politika. Tačiau mūsų istorikas ne feodalinis, o šeimyninis santykius gyvendodamas Algirdo valstybėje. Šiuo atveju, kaip ir visur, jis pasirodė kruopštus tyrinėtojas. Jis suregistravo pagal panaudotus šaltinius labai gausius Algirdo šeimos narius su jų valdomis, jų vedybas su Riurikais ir Riurikais ir dar su lenkų kunigaikščiais. Straipsnis — trumpa Algirdo šeimos istorija.

Kai pavadinimas kraštui Rusia ir žmonės rusiai buvo visuotinai paplitęs, tai geriau būtų ir mūsų istorijose jį vartoti. Žodį rusinai bene pirmas pavartojo Šliūpas Amerikoje rašytuose raštuose, taip vadinęs Galicijos ukrainiečius, pagal jų pačių pasivadavinimą rusinai. Paskui jį plačiai vartojo Mykolas Biržiška.

Po šios nuokrypos kalbamo veikalo apžvalgos tęsinyje susitinkame su straipsniu „Eksperimentas kardu“. Straipsnio pavadinimas neatitinka turinio, nes apie Algirdo ekspansiją į rusų žemes kardu nekalbama. Deja, neturime lig šiol pagrindinių tyrinėjimų, kaip vyko lietuvių ekspansija į rytus ir pietus. Apie didelius lietuvių žygius (išskyrus prieš Maskvą ir Podolę nukariauti) šaltiniai nekalba. Gal teisūs yra istorikai, kurie kalbėjo apie taikią (gaivališką) lietuvių penetraciją į rusų žemes. (Nukelta į 3 psl.)

Kokiam likimui?

Julija Švabaitė

Nuo to penktadienio viskas, rodos, tas pat, bet ir ne tas pat. Tą cypėjimą girdžiu visur, lyg būčiau apkerėta, arba kaip nors kitaip man būtų dunktelėję.

Kasdien, anksti rytą, ta pacia gatvė, tame pačiame autobuse, su beveik tais pačiais keleiviais...

Pro dar užnigtus parko takus, pro snaudžiantis medžius, miegančias gatves. Pro užkalbas ledų parduotuves duris, pro namų žaliomis langinėmis, kur beveik iki pavasario ant durų kabo kalėdiniai vainikai.

Čia kiekvieną rytą įlipa susivėlęs liesas rudabazdis, susiraukšlėjusiu lengvu švarkeliu, nevalytas storapadžiais pusbačiais, purvinom kelnėm. Jo barzda pilna trupinių. Vienoje rankoje jis laiko skardinę dėžutę, kitoje popierinį puodelį, ir aitrus, per ilgai virintos kavos kvapas kutena nosį. Tai vis geriau, negu jausti vakarykščio alaus, tabako ir nevalytų dantų kvapą.

Kartais čia įlipa dvi lenkiškai kalbančios moterys, veidais panašios į popiežiaus, o paskui jas ta mažutė, liliputiškomis rankomis, simpatingu pelytės veiduku. Šį rytą ji lengvai tilpo tarp dviejų dar labai jaunų storiųjų ant šoninės sėdynės.

Prie bažnyčios pro kelis stuomeningus stovinčius vyrus įsispraudžia sena žila moteris, kailiniu puspalcium, baltais, plastikiniiais, aukštom kulnini kaliošais, galva apsisiautusi didele, megzta skara. Viščiuko nosimi, greitai mirksinčiomis akimis, gražiomis kojomis, žaliu mini sijonu. Į šalis mėtųdama storkas šlaunis, ji prašokuoja pro besisypsantį vairuotoją, kažką jam sušnibždėdama ausin.

Visi sužiūrą. Kiek gi jai galėtų būti metų?

Vairuotojas, lyg pabrėždamas šį tartum nepaprastą rytmečio ritualą, smarkiai paspaudžia gazą. Sūcypsi autobuso padangos. Linksmoji senukė greitai susiranda sau vietą atsisėsti, ir jau girdime ją garsiai pasakojant savo snaudžiančiai kaimynei apie šunį, vardu Tipi. Tas šuo vakar vakare sugraužė ne tik jos naujus batų, bet ir vyro piniginę su visais pinigais ir dokumentais.

Mes šypsomės ir klausomės, kai ji vėl pasakoja apie savo dukterį, jau išsiki-riantį penktąjį kartą... Žinote, per šituos penkis vyrus, ji — ta duktė, jau įsigijo ne tik penkerius minko kailinius, bet ir daug kitokio turto. Jai, motuotei, visai nereikėtų dirbti, bet ji nenorinti saugoti išdykusių anūkių...

Prie fabriko dabar įlipa tas išdžiūęs, raukšlėtu veidu, žydrų akių vyras ir jauna apskritaveidė moteris, nuo kurios ūmai pakvimpa rožėmis. Tas žemaūgis vienas kaulų žmogutis žengia tvirtu žingsniu, nesidairydamas į šalis, lyg tuo pabrėždamas pasitikėjimą savimi ir viršesniškumą prieš visus kitus autobuse. Jo šaltas plieninis žvilgsnis taip nesiderina su jaunos moters skleidžiamu rožių dvelksmu, primenančiu pavasarį... Užpakalinėje to vyro kėsenoje pušpo ginklas. Tikriausiai jis yra alėjimo prižiūrėtojas, galvoju aš sau, o jam praeinant, pajuntu keistą baimės jausmą.

Šalia manęs kartais atsisėda senstėlės, plinkančia galva, kareivišku vatinuku apsisivilkęs žmogėnas. Sakau, žmogėnas dėl to, kad jis nuolatos kramto savo nagus. Kramto ir kramto, ir kramto įnirtęs, lyg sėdėtų ne autobuse, o kur nors kitame, nervingame pasaulyje. Pakramtęs jis kurį laiką įsistebėlija į savo pirštų galus ir ilgai juos tyrinėja. Paskui — vėl viskas iš naujo.

Visa bėda, kad jis išlipa toje pačioje stotelėje, kur ir aš. Todėl sunku išvengti beveik kasdieninio nelabai malonaus vaizdo...

O kaip būtų gera, kad dažniau su manimi rytais važiuotų tos dvi kaimynės. Viena jų, nuolat besisypsanti, pūkuota kepure, šviesiaplaukė, visada apsiūtiuravusi ir kailiniuota. Savo didelėm mėlynom akim, rodos, pasisveikina ji su kiekvienu keleiviu. Vasarą kiekvieną rytą ji laiko rankose puokštę ką tik prisikintų, dar rasi varvantių gėlių. Tada mes visi giliai atsidūstame, nesvarbu, ar skauduli, ar džiaugsmą nesiodami širdy, nes jautiame, kad ne toks jau pilkas tas ankstyvas rytmetys, jei kažkieno rankos jau skynė žiedus, jau atvėrė duris naujai dienai. Pajuntame, kad tikrai gyvename vasarą, kad grįžė iš savo darbų galėsime pasi-džiuginti žiedais, ir saule.

Bet tai bus tik vasara, o dabar mano kaimynė nusiima pūkuotą kapure, papurti garbanas ir pamuoja į savo vyrui, kuris kiekvieną rytą ją atveža prie autobusų stotelės.

Kita — smulkutė, tačiau smarkaus ir tvirto būdo, aštraus lietuviu, už viską pasaulyje labiausiai mylinti savo anūkus. Iš jos krepšio tuojau išlenda skanus saldus, kimštis kiaušiniai, specialiai savo bendradarbiams iškepti pyragaičiai. Taip iš anksto ryto jau besivaikinant, ji tuoj išprovokuoja įdomų pasikalbėjimą, būtinai įrodinėdama, kad ten, kur balta, viskas yra juoda, arba atvirkščiai. Su ja kalbėtis tai tas pat, kas skaityti įdomią knygą. Ji pati neįjaucia, kokį talentą turi. Ir veltui mano įtikinėjimais, kad rimtai pagalvotų apie kūrybą.

Zinau, ką joms šiandien pasakočiau! Dabar gi sėdžiu viena, įsižiūrėjusi į autobuso duris, nes žinau, kad vėl keistas jausmas įsivėrs su nauju keleiviu.

Tai tas tamsiai pilkais drabužiais apsi-

rengęs jaunas senis, apsiavęs daug per didelėmis guminiiais batais, gunktelėjęs, atsiakiusiomis ausimis, išbalusiu veidu. Stiklinėm akim jis iš lėto peržvelgia visus ir atsisėda autobuso gale.

Ji toliau stebėti galiu tik pustuščiam anksčiau man traukinėlyje, kurio jis laukia perone, atsisojęs taip arti bėgų, kad net šurpas apima pagalvojus, kas galėtų atsitikti, jei ji, taip arti stovint, užkliudytų garvežys...

Tačiau šis keistuolis visada pataiko atsisotiti ties pat traukinėlio durimis, ir, nors viduje daug tuščių vietų, greitai skuba užimti dvigubą sėdynę, plačiai išsiplėsdamas ir rankas giliai susikisdamas į kišenes.

Po minutės kitos, jis jau pradeda kalbėti pats su savimi. Ne, aiškiai matyti, kad ne su savimi, o su nematomu savo palydovu... Kartais šypsodamasis jis švelniai linki galva, o dažniausiai piktai suraukia antakius ir grūmoja savo paslaptinajam pašnekovui. Jo angeliškai baltas veidas negražiai išsikreipia, ir niekas tada nepasakytų, kad čia sėdi tas pat žmogus.

Kažin, ar jis kur nors dirba? Niekada nesineša pietų krepšelio, o rūbai jo senamadiški, nudėvėti. Gal važiuoja gydytis, bet tada išliptų toje pačioje stotelėje, kur ir aš.

Neatitraukiu nuo jo akių, ir labai smal-

su būtų išgirsti, apie ką jis kalba...

Staiga jis neramiai sujuda ir pasisuka tiesiai į mane.

Jo akys išsiplečia, žiūri nemirskėdamos ir baugios.

Visai kaip tą viščiuką, dingtelį man staiga! Aš krūpteliu nuo to žvilgsnio, kuris perveria mane nuo galvos iki kojų. Greitai nukreipiu akis pro langą į prabėgančius meksikičius ir neturtingų juodųjų kvartalus, į apdegusius išmuštus langais namus, į popieriais, šiukšlėmis bei maisto liekanomis užterštus užpakalines gatves, kur dažnai ryte purvinose sąslavose naršosi apiplyšusios moteris, rinkdama tuščius butelius ir alaus skardines.

Kai atsisuku, mano pilkasis bendrakeleivis jau vėl tyliai kalbasi su savo nematomu draugu ar priešu.

Tada garsiai sukleka, sušneka trys jaunos meksikietės suplenkiančios. Tai ženkla kad jau arti paskutinė stotelė, kad čia išlips ir jos, ir aš, ir tas nagų kramtytojas. Išnyra milžiniški universiteto mūrai. Didelė raudona tekanti saulė pamažu iškyla virš juodų miesto dūnų, už amžinai blykčiojančio Sears dangoraižio.

Ir blykčios tas dangoraižis visą dieną ir naktį, ir rytoį, ir užporytį, ir už metų, ir visados... Ir sėdės šitame traukinėlyje galbūt kiti žmonės, ir stebės vieni kitus, ir tų paties žmogaus labai artimi.

Tačiau mąstyti jau nėra kada, nes girdžiu garsiai ciepiant. Ar tai paskutinį kartą sudundęs garvežys, ar tai vėjo gūsiai aukštai iškeltos stotelės? Ne, tai viščiukų balsai skamba mano ausyse.

Tikriausiai jie ciepsi savo dėžėje, išalkę ir ištroškę.

Kaip ilgai man vidensis tas nuolatinis cypėjimas — ir namie, ir autobuse, ir gatvėje, ir traukinėlyje? Tos viščiukiškos akys ir nosys, tas besikartojantis palyginamas žmogaus balso ir veido su jais?

Visame šitame reikale yra kaltas dakta-

(Atkelta iš 2 psl.)

Keturi straipsniai, santykių su Pskovu, santykių su Naugardu, santykių su Maskva, santykių su totoriais, skirti Algirdo kaip ir užsienio politikai. Ypač daug vietos skiriama Naugardo ir totorių valstybių vidaus politikos pavaizdavimui. Straipsnyje apie Naugardą autorius parodo, kad jau Algirdo metu Lietuva rungtyniavo su Maskva dėl tos didelės respublikos. Panašios rungtynės vyko ir XV a. antroje pusėje, kada Maskva žiauriai būdavo užgrobė Naugardą.

Dviem straipsniais, „Kijevo užėmimas“ ir „Podolės užkariavimas“ pavaizduojamas lietuvių poslinkis į pietus. Panaudojama nemaža daug surizgusių ir prieštaringų šaltinių. Juos autorius įmantriai narpioja. Ta pačia proga jis kritiškai vertina ir atitinkamą istorinę literatūrą, ypač lenkų autorius S. M. Kučinskio pagrindinę studiją „Sine Wody“ („Mėlynieji Vandens“), kur Algirdo žygis į Podolę priskiriamas Vytautui. Gaila, kad mūsų atidžiam istorikui prasmuko nepastebėtas kurybingo šiandieninės Lietuvos istoriko R. Batūros veiklas „Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą“ (1975). Jame pagrindiniai išnagrinėti santykiai tarp Lietuvos ir Aukso Ordos nuo pradžios iki 1362 m. Beveik trečdalis veikalo skiriama daliai, pavadintai „Mūsiai prie Mėlynųjų Vandenų“. Jo problemos ir istorinė reikšmė. Būna, kaip ir kiti istorikai, kalbėjo apie Kijevo užėmimą pridurmai prie Podolės nukariavimo. Taip jų elgtasi gal dėl šaltinių pobūdžio.

Budreckis skiriasi nuo Batūros ir kitų tyrėjų, kad jis vienu straipsniu vaizduoja Podolės nukariavimą ir kitu — Kijevo. Skirtingas jo problemos gvildinimas derinamas su pasirinktu dėstyto metodu: kiekvienam dalykui duoti paskirą straipsnį. Kaip visų autorių, taip ir mūsų dėstyto, iš esmės bibliografinis. Teikiamas autorių nuomonės, cituojami šaltiniai, juos lyginant, rodant jų panašumą. Straipsniai nagrinėjamosios istorijos pavyzdžiai. Toliau seka du straipsniai: „Smolenskas“ ir „Briansko, Černigovo ir Naugardo Seversko pajungimas“. Paprastai istorijose jie neišskiriami atskirais straipsniais iš visos Lietuvos ekspansijos į rytus. Kadangi Smolenskas jau nuo Gedimino laikų buvo Lietuvos įtakoje, tai Algirdo metu ta padėtis labiau įtvirtinta. Briansko, Černigovo ir kitas kunigaikštėles prisijungė lietuviai greičiau skverbdamiesi į jas, kaip kariaudami. Viršijanti Algirdo galybė vertė rusų kunigaikštėles nusilenkti jam, tapti jo vasalais. Kad tuo būdu lietuviai plėtėsi, rodo ir Černigovo prijungimas, kaip autorius pavaizduotas. „Sumušęs Romaną Michailovičių 1368, Algirdas prijungė Černigovą prie Lietuvos, palikęs patį Romaną Černigovo vietininku“. Jei Algirdas būtų su juo kariavęs, tai neįmanoma, kad jis būtų palikęs jį savo vietininku. Greičiau jis būtų buvęs išguitas iš krašto. Jei taip neatsitiko ir jis paliktas valdyti, tai Černigovas turėjo būti be kovos prijungtas.

Straipsninis turinio dėstymas baigiamas didžiausiu Algirdo viešpatavimo užmoju — žygiais į Maskvą. Autorius dėsto juos pagrindinai, panaudodamas daug šaltinių ir veikalų. Įžangos vietoje duoda straipsnį „Santykiai su Tverės“. Šiuo straipsniu autorius paaikškina, kaip užsimezgė artimi santykiai tarp Lietuvos ir Tverės ir dėl ko Tverės kunigaikštis susikibo su Maskvos kunigaikščiu. Rodos, netiko šiame kaip ir įžanginiame straipsnyje įpinti ir pačių žygių į Maskvą užuominas.

Trys žygiai į Maskvą aprašomi paskirais straipsniais. Pirmo žygio straipsnis trijų dalių. Pirmoje pasakojama apie santykius Maskvos (Vladimiro), Tverės ir lietuvių įsikūrimą į jų kovas. Šioje straipsnio dalyje beveik kartojama tai, kas pasakyta straipsnyje „Santykiai su Tverės“. Antroje straipsnio dalyje atpasakojamos Algirdo žygio legendos, užrašytos Lietuvos metraščiuose, plačiau Bychovo kronikoje. Metraščių pasakojimuose, kaip autorius taikliai pastebėjo, „išliko liaudies žodinės kūrybos“ (265 p.). Trečioje

dalyje atpasakojamas pats Algirdo žygis, sekant jo biografą K. Stadnickio veikalu. Prie to priduriama daug rusiškų šaltinių. Po tradicinio plataus Algirdo žygio išdėstymo autorius dar užsiminė, kokių gilyų įspūdį paliko šiaurės rytų rusiams Algirdo žygis. Jiems ilgai paliko žinomi lietuvių keliai į Maskvą ir kiekvienas žygis vadintas „Litovščina“.

Antro žygio istorija pradama įžanga, kur pakalbama apie lietuvių kovas su kryžiuočiais, apie Tverės ir Maskvos kunigaikščių rungtynes dėl jarykų (dėl didžiojo kunigaikščio titulo, gaunamo iš totorių chano). Tverės kunigaikštis vėl buvo priverstas bėgti į Lietuvą ir prašyti Algirdo pagalbos. Algirdas vėl (1370) žygiavo. Po nesėkmingo Volokolamsko miesto apgulimo, pasiekta Maskva. Kai Maskvos kunigaikštis ir šiuo kartu nestoją į mūšį ir pasitraukė į Kremlių, tai Algirdas, nesitikėdamas paimti Maskvos, pasiūlė paliaubas. Sutarant paliaubas, Dimitras, matyt, nusilenkė Algirdui, kad ta kalva, kur sudarytos paliaubos, buvo vadinama Nusilenkimo kalva (Poklonaja gora). Prie paliaubų sutarties Budreckis pridėda pastabą: „Žygis užsibaigė kaip ir komiškoje operetėje. Algirdas pasiūlė savo dukters Elenos ranką Vladimirui Andriejevičiui“ (275 p.). Galbūt galima aiškinti Algirdo dukters vedybą ir be komiškos operetės, o labiau Algirdo nors ir trumpu taikinumu. Taip leistina samprotauti, remiantis kai kuriais šaltiniais, ypač Rogožo metraščiu, kuriuose rašoma apie Kęstutį, be Algirdo, išpuolį į Maskvos sritį po Algirdo sutartų paliaubų. Tas pats Rogožo metraštinis nemini Kęstutio dalyvavimo antrame žygyje. Jei taip dėjosi, tai galiama spėti, kad kuri laiką abu kunigaikščiai skirtingai laikėsi Maskvos atžvilgiu, ir tada Algirdas leido savo dukrą už Dimitro giminaičio. Bet tam, nors ir nereikšmingam dalykui, praverstų smulkesnis tyrinėjimas.

Trečias žygis skaldomas į du: į Kęstutio ir Algirdo. Kai jie vyko skyriumi, gal būtų tikę

kalbėti apie du žygius. Jie abu pagal šaltinius kruopščiai aprašomi. Smulkiau pavaizduojamas Algirdo ir Dimitro susitikimas prie stačios atkainės ir sutartos paliaubos. Dėmesio vertas Budreckio pirmą kartą įtrauktas į lietuvišką istoriografiją paliaubų tekstas, paimtas iš Sovietų Mokslo akademijos leidinio (1950). Tekste duodamas jo lietuviškas vertimas ir išnašoje originalas.

Trimis Algirdo žygiais į Maskvą (ir Kęstutio į Maskvos apylinkes) pertraukiama monografijos dėstomųjų straipsnių eilė. Seka svarstomasis straipsnis „Algirdo imperija“.

Zodis imperija yra kilęs iš lotynų kalbos imperium, taikyto Romos valstybei, kai jos valdovu tapo Oktavianas Augustas (29 m. pr. Kr.), senato paskelbtas amžinuojų imperatorium ir kariuomenės vadu. Jis pasisavino faktiškai visą valdžią, ir buvusi Romos

Camille Corot (prancūzas, 1796-1875) Violončelę grojantis vienuolis

respublika pasidarė imperija (Imperium Romanum). Kadangi Romos imperija buvo pasaulinė, didelė galybė, tai vėlesniais viduramžiais ir naujaisiais laikais didelių valstybių valdovai ėmė tituluotis imperatoriais ir jų valstybės vadintės imperijomis.

Sekant formaliu imperijos titulu, kartais imperijomis vadintos didelės Europos valstybės, ypač turėjusios valdas užjūriuose, bet ir jų neturėjusios. Kadangi Lietuvos Didžioji Kunigaikštija buvo didžiausia valstybė Rytų Europoje, tai ir jai kai kurių istorikų kartais taikytas imperijos vardas. Štai nuo šiol turime vardą įtrauktą į Lietuvos istoriografiją.

Mūsų istorikas pradžioje pažymėjo Lietuvos rytines sienas ir surūšiuojo Algirdo valdomą teritoriją į tris grupes: 1. plotai, paveldėti iš Gedimino; 2. Algirdo užkariuoti plotai ir 3. žemės Algirdo įtakoje ir (Nukelta į 4 psl.)

apskaičiuoti. Jie abu pagal šaltinius kruopščiai aprašomi. Smulkiau pavaizduojamas Algirdo ir Dimitro susitikimas prie stačios atkainės ir sutartos paliaubos. Dėmesio vertas Budreckio pirmą kartą įtrauktas į lietuvišką istoriografiją paliaubų tekstas, paimtas iš Sovietų Mokslo akademijos leidinio (1950). Tekste duodamas jo lietuviškas vertimas ir išnašoje originalas.

Trimis Algirdo žygiais į Maskvą (ir Kęstutio į Maskvos apylinkes) pertraukiama monografijos dėstomųjų straipsnių eilė. Seka svarstomasis straipsnis „Algirdo imperija“.

Zodis imperija yra kilęs iš lotynų kalbos imperium, taikyto Romos valstybei, kai jos valdovu tapo Oktavianas Augustas (29 m. pr. Kr.), senato paskelbtas amžinuojų imperatorium ir kariuomenės vadu. Jis pasisavino faktiškai visą valdžią, ir buvusi Romos

Vladas Šlaitas

Debesėlis

Pasenus
nieko nauja įnešti gyvenimui nebegalima.
Galima tik pakartoti senus vaizdus arba nuotaikas,
kurios grįžta širdin kaip seniai pravažiavusio seno vežimo
aidas.

Tai laiko nuotaikos
arba buvusio laiko prisiminimai.
Ir tačiau visa tai yra mano praėjusio laiko turtas.
Koks labai apgailėtina
neturtingas mano gyvenimas.
Tai graudus debesėlis,
kuris plaukia tolyn, idant niekad daugiau nebeįvyktų.

Poezija

Poezija. Pavasario svajonės. Tai gracingi
auksiniai laiptai danguje. Dabar
jau danguje daugiau nevaikštau, tik širdy
nešu poezijos auksinį vardą.

Šešiasdešimt antruoje metuose

Gyvenu niekam nereikalingą gyvenimą.
Nei sau pačiam,
nei kitiems.
Matau viską pro tirštėjantį rūką.
Tai liga,
kuri,
kaip akių klinikoje gydytojas sakė,
yra nepagydoma.
Kartais atrodo,
kad man būtų geriausia iš viso nebegyventi,
tačiau Dievas žino geriau,
kodėl dar laiko mane pasaulyje.
Ir tai yra mano viltis ir mano paguoda.
Dieve mano,
padėk man gražiai gyventi
ir,
svarbiausia,
skaistai gyventi.

Senatvė

Ji nepasakė nieko.
Bet po to,
kai ji išėjo,
kambarį
neliko nieko.
Tiktai dūmai
ir surūkytų cigarečių malonumai.

Mano mirusi meilė

Po šimto metų veidų nebelieka.
Lieka tiktai vardai kapinynų lentelėse.
Tačiau tave
aš ir tūkstančiui metų praėjus iš tolo lengvai atpažinsiu.
O, mano meilė!

ras Džonas ir pirmojo kurso odontologijos studentai. Tai jie pakeitė dabar ne tik mūsų laboratorijos, bet ir mano asmeninį gyvenimo kasdieninę rutiną.

Daktaras Džonas daro tyrimus su embrionais ir užsako vištų kiaušinius dideliais kiekiais. O studentams semestro pradžioje išdaliname iš inkubatoriaus tik kiaušinius.

Embriologijos kurse studentai turi išstudijuoti viščiuko išsivystymą, pažinti visas trijų dienų senumo embriono kūno dalis. Iš kiaušinio jie atsargiai išima trynį, iškerpa embrioną ir paguldo jį šilto vandens indelyje.

Po mikroskopu aiškiai matyti, kaip pulsuoja gyvybė, kaip plaka mažytė, raudona viščiuko širdis, kaip atrodo miniatiūrinis jo kūnelis — galva, akys, kaklas, kojos... Matyti ir kaip teka kraujas smulkučių kraujotakos voratinklų.

Atsitiko taip, kad, išdalinus kiaušinius studentams, liko dar šeši. Studentų laboratorijoje jie gulėjo ant stalo visą dieną jau atšalę, niekam neberekalingi.

— Išmeskite juos, — tarė mums daktaras Džonas. — Jų jau negalėsime niekur panaudoti.

Tuos šešis kiaušinius atsinešėme į savo laboratoriją. Juos mano bendradarbė Karolina įdėjo į histologinėm skaidrėm džiovinti krosnelę. „Tegu būna, — tarė ji man, — gal po dvidešimt vienos dienos išsisirš viščiukai...“ — ir nusijuokė, pati netikėdama savo žodžiais. Žinojome, kad specialiai įrengtuose inkubatoriuose išsiritę tūkstančiai viščiukų, kad ten nuolatos kontroliuojama drėgmė ir temperatūra, kad kiaušiniai automatiškai vartomi bent kelis kartus per dieną ir t.t. Mūsų gi krosnelė pritaikyta tik skaidrų džiovinimui, karštoka, ne kaip tik tuo metu džiūvo mano celuloidiniu paruoštos skaidrės.

Greitai užmiršome tuos šešis kiaušinius.

Karolina išvyko dviem savaitėm atostogų, grįžusi iš jų, susirgo, o aš buvau užsiėmusi taip, kad tik porą kartų teatidariau krosnelę, patikrindama, ar mano skaidrės ne per karšta.

Tie šeši kiaušiniai taip ir gulėjo už sukrautų viena ant kitos lentelių su histologinėm skaidrėm, aklinai uždarę krosnelę, parafino, celuloidino, cheminių dažų ir xylono nuodingo kvapo draugystėje.

Tą penktadienio rytą, kaip ir visada, mudvi su Karolina atėjom darban ankčiau už kitus. Staiga, Bobby Vinton linkmai per radiją dainuojant, išgirdome keistą, ne visai muzikalią dainos akompanimentą. Kas čia galėtų taip plonai aiškiai?

— Tai viščiukai! — sušuko Karolina, ir mudvi šokom prie „dark room“ — tamsiojo mūsų laboratorijos kambario durų. Ciepsėjo krosnelėje!

O dangau! — atidarius dureles, iš tamsos ir mudvi žvilgė keturios akys!

Viščiukai buvo dar šlapi, su tik ką prasikalusiomis keliomis plunksnomis, jau visai išsilaisvinę iš lukštų, ir svirduliuojo kaip du senukai ant savo plonų kojų... Melsvai pilkos buvo jų galvos, ilgi kojų nagai ir didelės didelės akys... Kaip Wiiralto našlaičių — ir baugios, ir gąsdinančios, ir graudžios. Viččiukai, paimti ant rankų, drebo. Apglėbėme juos savo delnuose ir šildėme savo kvapu. Po beveik karštos krosnelės jiems buvo šalta.

Pamažu jų kūneliai atšileido, sušilo. Juodu pradėjo snausti ant mūsų rankų, nusvarinę savo beplunksnes galvėles.

Mane apėmė gaudulys. Prisiminiau tėviškę, ankstyvą pavasarį, Velykų metą... Prisiminiau ir iš po šiltų vištos sparnų išsilenčiančius mažyčius, geltonus, pūkuotus viščiukus...

Ir savo motiną, prie veido glaudžiančią jų švelnias plunksnas, lesinančią juos iš savo delno...

Pakvipo garuojanti pavasario žemė, karklų katučiais sprogstą pumpurą... Ir kažkur tolybėse suvito tas motinos veidas, jos gerumas ir meilė kiekvienam žemės padarėliui...

Suieskojome mudvi su Karolina kartoninė dėžė, išskojom ją popierinėm servetėlėm, žemai nuleidom didelę šviesią laboratorinę lempą, kad būtų viščiukams šilčiau. Juodu susigūžė dėžės kamputyje, susiglaudė kaip du maži vaikučiai ir pradėjo snausti tyliai čirpėdami.

Visi susirinko pažūrėti mūsų stebuklo. Kalboms ir nustebimui nebuvo galo. Mūsų „dark room“ pavirto lyg parodos kambariu...

ti ant rankų, drebo. Apglėbėme juos savo delnuose ir šildėme savo kvapu. Po beveik karštos krosnelės jiems buvo šalta.

Pamažu jų kūneliai atšileido, sušilo. Juodu pradėjo snausti ant mūsų rankų, nusvarinę savo beplunksnes galvėles.

Mane apėmė gaudulys. Prisiminiau tėviškę, ankstyvą pavasarį, Velykų metą... Prisiminiau ir iš po šiltų vištos sparnų išsilenčiančius mažyčius, geltonus, pūkuotus viščiukus...

Ir savo motiną, prie veido glaudžiančią jų švelnias plunksnas, lesinančią juos iš savo delno...

Pakvipo garuojanti pavasario žemė, karklų katučiais sprogstą pumpurą... Ir kažkur tolybėse suvito tas motinos veidas, jos gerumas ir meilė kiekvienam žemės padarėliui...

Suieskojome mudvi su Karolina kartoninė dėžė, išskojom ją popierinėm servetėlėm, žemai nuleidom didelę šviesią laboratorinę lempą, kad būtų viščiukams šilčiau. Juodu susigūžė dėžės kamputyje, susiglaudė kaip du maži vaikučiai ir pradėjo snausti tyliai čirpėdami.

Visi susirinko pažūrėti mūsų stebuklo. Kalboms ir nustebimui nebuvo galo. Mūsų „dark room“ pavirto lyg parodos kambariu...

Susirūpinome dabar, kuo juos maitinsime. Aš buvau atsinešusi pietums virtą kiaušinį. Sukapojome jį ir pabėrėme ties viščiukų snapais, bet jie nelesė. Tik godžiai gėrė ir snapelius su pipete įlašintą vandeni.

Vienas viščiukas buvo žymiai mažesnis ir silpnesnis. Jis vos laikėsi ant kojų, griuvinėjo. Dešinysis jo sparniukas lyg sužeistas vilkosi žeme.

Tai gal vištutė, — nusprendė mes, nors daktaras Džonas tvirtino, kad pirmomis dienomis sunku nustatyti gymį.

Po pietų viščiukai ateigavo. Jų plunksnos išdžiūvo, snapais jie jau bandė

kapsnoti padėtą lesalą ir jau patys siekė indelyje vandens.

Buvo penktadienis, ir reikėjo viščiukus palikti vienus visam savaitgalui. Suieskojome dar porą kietai virtų kiaušinių, dėžėje pribastėm smėlio, pripylėme du pilnus indelius vandens. Palikome ir raštiuką naktiniams valytojams, kad neužgesintų laboratorinės lempos.

Vaziuodama namo visur girdėjau tą ciepejimą. Ir visą savaitgalį buvo neramu — ar užteks jiems lesalo, ar užteks vandens? Gal sužeistoji vištutė jau nebegyva?

Sekmadienio naktį negalėjau užmigti. Gulėjau atviromis akimis, įsižiūrėjusi pro langą į naktį, mąstydamą apie trapumų paženklinatą gyvybę — ir žmogaus, ir gyvulio, ir paukščio... Žiūrėjau į mėnulį, kuris lydojė mane visur — nuo pat namų slenksčio per parką, tamsią ir bauginančią didžiąją gatvę, iki autobuso, į traukinėlį...

Drebančiomis rankomis atsirakinau laboratoriją...

... Girdžiu tik vieną balsą cypsint... Štai, štai, jau matau... Vištutė gulė dėžėje parvirtusi ant šono... Galvutė nusvirusi, akys užmerktos... Pajudin vieną sparniuką — šaltas. Ir kojos šaltos, Nagai išskės-ti, užrišti kaip vanagiuko... Ant tų nagų prikibę maisto trupinėlių, smėlio...

Didysis viščiukas garsiai ir giliai cyps... Jo balsas graudus ir vienišas... Man suspaudė širdį...

Staiga pašoku iš miego. Tai mano laikrodžio šitaip čirškė... Neramia širdimi skubėjau tą pirmadienio rytą darban. Jau iš tolo koridoriuje išgirdau visą viščiukišką koncertą. Dieve mano, ar čia du balsai, ar vienas?

Kai atidariau tamsiojo kambario duris, pro dėžės viršų pamaciau kyšančias dvi pūkuotas galvas.

Viščiukai buvo apvalūs, kaip kamuoliukai, linksmi ir gražiai geltoni, lyg nudžyti. Žiūrėjo jie į mane, išpūtę savo apva-

lias, nemirksinčias akis ir šokinėjo vienas per kitą. Jie buvo alkani.

Greitai sutvarkiau dėžę, ir buvo gražu žiūrėti, kaip jie, garsiai čirškėdami, griuvinėdami ir stumdydamiesi puolėsi prie lesalo ir vandens. Lesė, lesė ir lesė, kol gužiai prisipildė taip, kad atrodė juokingai — pasvirę ant vieno šono ir lyg prigrūsti mažų akmenukų.

Ir nė žymės, kad vištutė būtų nesveika. Ji lakstė, linksmiai čirškėdama, plasciodama sparniukais, ir iš visų jėgų kapstė po savimi smėlį, kaip tai daro didelės vištos.

Viščiukai labai sparciai augo ir jau ne vieną kartą bandė išskristi iš dėžės. Teko pakeisti ją aukštesne. Pirkome jau ir specialų lesalą, leisdavome viščiukams palakstyti ir ant mūsų darbo stalų...

Didįjį viščiuką mes jau vadinome gaiduku.

Vieną rytą radome jį išskridusį iš savo dėžės. Jis šokinėjo didžiojo laboratorijoje, palikdamas ne visai gražius pėdsakus...

Atėjo metas pasirūpinti viščiukų ateitimi. Jų nenorėjom niekam atiduoti, atrodė, lyg jie tapo mūsų laboratorinės šeimos dalimi.

— Mergaitės, — palingavo galva vieną kartą daktaras Kaufmanas. — Ar jūs žinote, kokiame likimui jūs tuos viščiukus taip globojate ir auginatė?

Kas galvoja apie likimus, besidžiaugdamas saulėta diena, šviežiai pražydusia gėle, arba naujai užgimusia gyvybe?

Vieną rytą atėjo laboratorijon baltu chalatu apsilvilkęs vyras. Ant to chalato kišenės buvo išsivietę: GYVULIŲ LIGONINĖ, TYRIMŲ LABORATORIJA.

Rankoje jis nešėsi uždara pintinę.

— Aš atėjau paimti tų garsiųjų viščiukų, — linksmi pasakė jis ir padavė mums raštą.

Mudvi su Karolina neramiai pasižiūrėjome viena į kitą ir neištarėm nė vieno žodžio...

